

ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ JOQARÍ BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRILIGI

ÁJINIYAZ ATÍNDAGÍ NÓKIS MÁMLEKETLIK PEDAGOGIKALÍQ
INSTÍTUTÍ

“Tastiyqlayman”
Oqiw isleri boyınsha prorektor
w.w.a. A. Abdjeva
2024-jil «29» 08

HÁZIRGI QARAQALPAQ ÁDEBIY TILI. (FONETIKA)
PÁNI BOYÍNSHA
(kúndizgi tálim 1-kursları ushın)

Bilim tarawı: 100000 – Gumanitar
Tálim tarawı: 110000 –Pedagogika
Tálim baǵdarı: 60110800 – Ana tili hám ádebiyatı
(qaraqalpaq tili hám ádebiyatı)
kúndizgi tálim

NÓKIS – 2024

1

Сканировано с Cam

Modul sillabusı

60110800 – Ana tili hám ádebiyatı (qaraqalpaq tili hám ádebiyatı)

Pán/modul:	Házirgi qaraqalpaq tili. (Fonetika)
Pán/modul túri:	Májburiy pán
Pán/modul kodi:	HQÁT1123456726
Jil:	4
Semestr:	2
Tálim forması:	Kúnduzgi
Shınıǵıwlar forması hám semestrge ajratılǵan saatlar:	120
Lekciya	18
Ámeliy shınıǵıwları	30
Laboratoriya shınıǵıwları	-
Óz betinshe tálim	72
Kredit muǵdarı:	4
Bahalaw forması:	Sınaw hám imtixan
Kurs tili:	Qaraqalpaq

1. Pán maqseti (MM)

F/MM1	<p>“Házirgi qaraqalpaq ádebiy tili” kursı boyınsha dúzilgen baǵdarlama Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı qaraqalpaq tili hám ádebiyatı fakulteti (bakalavriat basqıshı) ushın arnalǵan. Onda házirgi qaraqalpaq tiliniń strukturalıq hám sistemalıq qásiyetleri, tariyxıy tamırları hám dialektologiyalıq tiykarları, fonetikalıq hám fonologiyalıq, grafikalıq hám orfografiyalıq sistemaları, aytılıw normaları, sózlik baylıǵı, leksikalıq, morfologiyalıq hám sintaksislik qurılısları, olardıń rawajlanıwı boyınsha teoriyalıq bilimler berip barıladı.</p> <p>Páندی oqıtıwdaǵı maqset - bakalavriyat studentlerdi til norması máselelerine, ádebiy til hám milliy til, ádebiy til hám dialektler, ádebiy til hám jargon-argolar, ádebiy til hám funktsional stillerdiń bir-birine baylanıslı bolǵan teoriyalıq bilimler menen qurallandıırıw, sol bilimlerge tayanǵan jaǵdayda házirgi qaraqalpaq tiliniń strukturalıq, mazmunlıq hám wazıypalıq ózgeshelikleri, awızeki hám jazba formaları haqqında maǵlıwmat beriw;</p> <ul style="list-style-type: none"> - tarawǵa tiyisli ádebiyatlar menen islesiw, tiykarǵı túsinikler, terminler hám teoriyalıq ulıwmalastırıwshı jaǵdaylar menen tanıstırıw bolıp tabıladı. - házirgi qaraqalpaq ádebiy tili pániniń wazıypaları til ierarxiyasındaǵı fonetiaklıq-fonologiyalıq, leksikalıq, semantikalıq hám grammatikaǵa baylanıslı birliklerdiń ádebiy til ushın norma bolǵan hám bolmaǵan belgi ózgesheliklerin salıstırıp úyreniw, talqıǵa alıw, bul tarawdaǵı geypara máselelerdi anıqlaw, bular boyınsha kónlikpe hám mamanlıq payda etiwdan ibarat.
--------------	--

2. Pánni ózlestiriw ushın zárúr bashlangısh bilimler

1	talabalarđın awızeki hám jazba sawatlılıǵın asırıw, durıs sóylewin jetilistiriw, usı maqsette orfografiyaǵa, orfoepiyaǵa tereń názer awdarıw, qollanıwdaǵı (Kirill hám latin) qaraqalpaq jazıwların ózine tán táreplerin ózlestiriw tiykarında eki jazıwdıń orfografiya qaǵıydaların parıqlay alıwı, til bilimniń hár bir bólimleri boyınsha mektep baǵdarlamalarına jaqınlastırılǵan haldaǵı maǵlıwmatlarǵa iye bolıw.
----------	---

3. Tálim nátiyjeleri (TN)

TN1	fonetikani oqıtıwda zamanagóy hám innovacijalarnı en jaydırıw ushın zárúr bolatuǵın bilim hám kónlikpeler
TN2	fonetika sabaǵında zamanagóy tálim qurallarınan paydalanıw

TN3	zamanagóy talaplar tiykarında fonetika pánin nátiyjeli shólkemlestiriw jolların izlew
TN4	tálim tarawındaǵı sońǵı innovaciyalıq xızmet túrlerinen paydalanıw
TN5	fonetika pánin oqıtıwda hám ilimiy izertlewler alıp barıwda qollanılatusın zamagóy usılları hám innovaciyalıq texnologiyalardan xabardar bolıw
TN6	fonetikani oqıtıwǵa qoyılatuǵın házirgi zaman talaplardı biliwi
TN7	fonetikani pániniń mazmunı, qurakkarı, metodları hám formalarınıń dawamlılıǵın támiyinlew
TN8	shiniǵıwlarda tálim resurslaritan nátiyjeli paydalanıw
TN9	oqıtıw mazmunına tiyisli xabarları qayta islew, ulıwmalastırıw hám olarǵa jetkerip beriw imkaniyatlarına iye bolıw
TN10	fonetika sabaǵında zamanagóy innovaciyalıq hám pedagogikalıq texnologiyalardı qollanıw
TN11	fonetika sabaǵında zamagóy talaplar tiykarında sabaqlardı shólkemlestiriw qánigeligine iye bolıw
TN12	sabaq barısında zamanagóy usıl hám innovaciyalıq kásiplik xızmetten paydalanıw
TN13	fonetikaniń sońǵı jetiskenlikleri, sonday-aq, pániniń texnika hám óndiriste qollanıw boyınsha izertlewlerden xabardar bolıw

4. Pán mazmunı

Shimǵıwlarforması: Lekciya (M) I semestr

M1	Zamanagóy túrkiy izertlewlerdiń teoriyalıq izertlewleriniń nátiyjeleri (fonetika tarawı boyınsha)
M2	Túrkiy xalıqlar baylanısların baylanısların izertlewdiń teoriyalıq tiykarları
M3	Fonetikaniń izertlew obekti, basqa ilimler menen baylanısı, tarawları, metodları Fonetikaniń izertlew aspektleri. Seslerdiń izertlewdiń fraezologiyalıq, akustikalıq hám lingvistikalıq tárepleri. Fonetikaniń akustikalıq tárepi: ses ırǵaǵı, ses kúshi, ses tembri (qońıraw), seslerdiń sozımlılıǵı, rezonanslıq qubılıslar. Fonetikaniń fiziologiyalıq tárepi: sóylew aǵzaları: háreketsheń (dawıs shimıldıǵı til, kishkene til, menen qosa jumsaq tańlay) hám háreketsheń emes sóylew aǵzaları (tisler, qattı tańlay).
M4	Dawıslı hám dawıssız fonemalar, olardıń ayırması. Dawıslardıń fonetikalıq quramı Dawıslı hám dawıssız fonemalar. Dawıslılardıń fonologiyalıq sıpatlaması. Dawıslılardıń fonemalıq quramı hám sisteması. Diftonglar. Ayırım diftonglardıń quramı (ıy, iy, uw, úw). Ayırım ashıq diftonglardıń quramı (ye, o, ó). Dawıslı seslerdiń fonetikalıq sıpatlaması.
M5	Dawıslı seslerdiń artikulyaciyalıq hám akustikalıq sıpatlaması hám olardıń klassifikaciyası. Dawıslılardıń artikulyaciyalıq jaqtan til aldı, til ortası hám aralas dawıslılar bolıp bóliniwi, akustikalıq jaqtan birinshi hám ekinshi formantlar jiyiligine qaray dawıslılardıń bóliniwi. Dawıslılardıń klassifikaciyası.
M6	Dawıssız seslerdiń artikulyaciyalıq hám akustikalıq sıpatlaması hám olardıń klassifikaciyası Dawıssızlardıń fonologiyalıq sıpatlaması. Dawıssızlardıń fonemalıq quramı, olardıń ózgeriw hám rawajlanıw tariyxınan maǵlıwmat. Dawıssız seslerdiń jasalıwı. Dawıssızlardıń fonemalıq sisteması. Qabatlasqan dawıssızlar. Dawıssız seslerdiń artikulyaciyalıq hám akustikalıq sıpatlaması. erinlik dawıssız fonemalar: b, p, w, m, v, f, til aldı dawıssızlar: t, d, s, sh, j, n, l, r, c til ortası dawıssız: y; til artı dawıssız fonemalar: q, d, k kishkene tillik: q, ǵ, x, n kómekey h dawıssız fonemalarınıń klassifikaciyası. Qaraqalpaq tiliniń tiykarǵı nızamları.
M7	Singarmonizm qaraqalpaq tiliniń tiykarǵı nızamı. Buwın qurılısındaǵı singarmonizm. Dawıslılar singarmonizmi Qaraqalpaq tilinde singarmonizmiń tábiyatı. Buwın qurılısındaǵı singarmonizm. Singarmonizm hám jazıw. Singarmonizm niń fonologiyalıq xızmeti. Dawıslılar singarmonizmi. Tańlaw únlesligi hám erin únlesligi. Dawıssızlar singarmonizmi. Buwın quramındaǵı dawıssızlar singarmonizmi. Dawıssız fonemalardıń singarmonizmlik reńkleri.
M8	Morfemalar shegarasındaǵı dawıssızlar singarmonizmi. Dissimilyaciya qubılısı

	Morfemalar shegarasidagi dawissizlar singlarmonizmi. Toliq assimilyaciya ham bir jaqli assimilyaciyasi. Ilgerli ham keyinli tasir.
M9	Seslerdin qisqariw, tusip qalw, qosilw, almasiw qubilislari. Seslerdin fonetikalik ozgerislari. Kombinatorliq ham spontanliq ozgerisler. Qaraqalpaq tilinde singlarmonizm. Singarmonizm-qaraqalpaq tilinin tiykarǵı seslik nızamı.
M10	Jazıw ham onıń áhmiyeti. Jazıwdıń tariyxınan maǵlıwmat. Seslerdin fonetikalik ozgerislari. Kombinatorliq ham spontanliq ozgerisler. Qaraqalpaq tilinde singlarmonizm. Singarmonizm-qaraqalpaq tilinin tiykarǵı seslik nızamı.
Shınıǵıwlar forması: Ámeliy shınıǵıw (A) I semestr	
A1	Fonetikanın izertlew obekti, basqa ilimler menen baylanısı, tarawları, metodları.
A2	Dawıslı ham dawıssız fonemalar, olardıń ayırması. Dawıslardıń fonetikalıq quramı
A3	Dawıslı seslerdin artikulyaciyalıq ham akustikalıq sıpatlaması ham olardıń klassifikaciyası.
A4	Dawıslı seslerdin artikulyaciyalıq ham akustikalıq sıpatlaması ham olardıń klassifikaciyası.
A5	Dawıssız seslerdin artikulyaciyalıq ham akustikalıq sıpatlaması ham olardıń klassifikaciyası
A6	Dawıssız seslerdin artikulyaciyalıq ham akustikalıq sıpatlaması ham olardıń klassifikaciyası
A7	Singarmonizm qaraqalpaq tilinin tiykarǵı nızamı.
A8	Buwin qurılısındaǵı singlarmonizm. Dawıslılar singlarmonizmi
A9	Morfemalar shegarasidagi dawıssızlar singlarmonizmi.
A10	Imla
A11	Orfoepiya
A12	Buwin ham onıń jasalıwı.
A13	Jazıwdıń áhmiyeti. Jazıwdıń tariyxınan maǵlıwmat.
Óz betinshe tálim	
1	Seminar ham ámeliy shınıǵıwlarǵa tayarlıq kóriw ham úy tapsırmaların orınlaw 10 saat
2	Mashqalalı máseleler dúziw 10 saat
3	Berilgen dereklerdi awdarma etiw 12 saat
4	Fonetikaǵa tiyisli berilgen tema boyınsha esse jazıw 12 saat
5	Ánjumanǵa tezis tayarlaw 14 saat
6	Berilgen tema boyınsha kurs jumısın jazıw 14 saat

Tiykarǵı sabaqlıq ham oqıw qollanbalar

№	Avtorlar	Ádebiyat ataması	Baspa jılı	Ádebiyattıń IROdaǵı shıfır	Ádebiyattıń IROdaǵı inventar dizimi
1.	Abdinazimov Sh.N., Pirniyazova A.Q., Shinnazarova S.J.	Házirgi qaraqalpaq ádebiy tili. Fonetika. Leksikoogiya.	2018	+	50
2.	Dawletov A.	Til bilimi tiykarlar'	2013		50
3.	Dawletov A.	Házirgi qaraqalpaq tilinin fonetikasi.	2012	Электрон	20

Qosımsha ádebiyatlar

1. Даўлетов А. Қарақалпақ тилинде singlarмонизм. Нөкис, 1993

Elektron derekler

1. <http://www.edu.uz>—Ózbekstan Respublikası Жоқарı хám орта арнаўlı билимлендириў министрлиги saytı.
2. <http://www.uzedu.uz> – Ózbekstan Respublikası Халıқ билимлендириў министрлиги saytı.
3. www.pedagog.uz
4. <http://www.ziyonet.uz/>
5. <http://window.edu.ru/window/www.astronet.ru>

Studenttiń pán boyınsha ózlestiriw kórsetkishin qadaǵalaw etiwde kuyidagi mszonlar usınısetiladn:

a) 5 baha olınsh ushin studenttiń bilim dárejesi tómendegilerge juwap beriwi kerek:

- > pánniń maqseti hám mazmunın tolıq ashıp bere alsa;
- > pándegi temalardı bayanlawda ilimiylik hám logikalıq saqlanıp, ilimiy qátelik hám aljasıqlarǵa jol qoymasa;
- > pán boyınsha tema materiallarınıń teoriyalıq yamasa ámeliy áhmiyeti haqqında anıq oyında sáwlelendire alsa;
- > pán sheńberinde óz betinshe erkin pikirlew qáiletin sáwlelendire alsa;
- > berilgen sorawlarǵa anıq hám qısqasha juwap bere alsa;
- > konspektga puqta tayarlanǵan bolsa;
- > óz betinshe tapsırmalardı tolıq hám anıq bolsa;
- > pánge tiyisli nızamlar hám basqa normativ-huqıqıy hújjetlerdi tolıq ózlestirgen bolsa;
- > pánge tiyisli temalardan biri boyınsha ilimiy maqala baspadan shıǵarǵan bolsa;
- > tarixiy proceslerdi túsindire bilse;

b) 4 baha alw ushin studenttiń bilim dárejesi tómendegilerge juwap beriwi kerek:

- > pánniń maqseti hám mazmunın túsingen, pándegi temalardı bayanlawda ilimiy hám logikalıq aljasıqlarǵa jol qoymasa;
- > pánniń mazmunın ámeliy áhmiyetin túsingen bolsa;
- > pán boyınsha berilgen wazıypa hám tapsırmalardı oqıw programması sheńberinde atqarsa;
- > pán boyınsha berilgen sorawlarǵa durıs juwap bere alsa;
- > pán boyınsha konspektin puqta tayarlaǵan bolsa;
- > pán boyınsha ózbetinshe tapsırmalardı tolıq atqarǵan bolsa;
- > pánge tiyisli nızamlar hám basqa normativ hújjetlerdi ózlestirgen bolsa.

v) 3 baha alw ushin studenttiń bilim dárejesi tómendegilerge juwap beriwi kerek:

- > pán haqqında ulıwma túsiniкке iye bolsa;
 - > pándegi temalardı tar sheńberde kórsetip, bayanlawda ayırım aljasıqlarǵa jol qóyılса;
 - > bayan etiwі durıs bolmasa;
 - > pán boyınsha sorawlarǵa qáte juwaplar berse;
 - > pán boyınsha teksti puqta tayarlanbaǵan bolsa.
- g) tómenдеgi jaǵdaylarda studenttiń bilim dárejesn qanaatlandırarsız 2 baha menen bahalaw múmkin:
- > pán boyınsha shınıǵıwlarǵa tayarlıq kórilmegeń bolsa;
 - > pán boyınsha shınıǵıwlarǵa tiyisli hesh qanday oyında sáwlelendiriwge iye bolmasa;
 - > pán boyınsha tekstlerdi basqalardan kóshirip alǵanı sezilip tursa;
 - > pán boyınsha tekstte qáte hám aljasıqlarǵa jol qoyılǵan bolsa;
 - > pánge tiyisli berilgen sorawlarǵa juwap bere almasa, pándi bilmese.

Pán oqıtıwshısı haqqında maǵlıwmat

Baǵdarlama avtorı:	M.D.Qurbanov – Qaraqalpaq tili kafedrası úlken oqıtıwshısı, f.i.k.
E-mail:	muxtar_kurbanov@mail.ru
Mákeme	Ájiniyaz atındaǵı NMPI Qaraqalpaq tili kafedrası

Bul sillabus Ájiniyaz atındađı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı oqıw-metodikalıq keńesiniń 2024-jıl "29"- 08 11 jıynalıstıń -sanlı protokoli menen tastıyqlanđan.

Oqıw-metodikalıq basqarma baslığı

(imza)

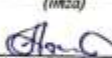
A. Abdiev

Türkiy tiller fakulteti dekani:

(imza)

B. Davletov

Qaraqalpaq tili kafedrası baslığı:

(imza)

E. Allanazarov

Qaraqalpaq tili kafedrası oqıtıwshısı:

(imza)

M. Qurbanov